

Nuraydın Arıkan: "28 Şubat sürecinde yaşananların medyaya düşen kısmına ilişkin ortaya çıkarılması gereken bence çok fazla şey var."

Söyleşi: Asım Öz

NURAYDIN ARIKAN: "28 Şubat sürecinde yaşananların medyaya düşen kısmına ilişkin ortaya çıkarılması gereken bence çok fazla şey var."

Söyleşi: Asım Öz

Nuraydın Arıkan'ın 28 Şubat Sürecinde Medya adlı çalışmasında, haber kullanılarak propagandanın nasıl yapıldığı, 28 Şubat sürecini temsil ettiği düşünülen bir tarih aralığı ele alınarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmede genel olarak medyaya bakıldığı gibi, özel olarak dönemin etkili haber programı Arena'nın haber seçimi, işleyişi, yapımcısı ve sunucusu Uğur Dündar'ın 28 Şubat sürecinin etkileyenleri ve etkilenenlerine nasıl baktığı da incelenmektedir. Bu amaçla Arena programının 1996-1997 yayın dönemindeki haberlerinin içerikleri incelenmiş, Uğur Dündar'ın Hürriyet gazetesindeki yazıları yorumlanmıştır. Çalışma; Dündar'ın yazılarının ve onun kararlarıyla şekillenen Arena programı haberlerinin, elde edilen diğer bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, 28 Şubat sürecine nasıl etki ettiğini ortaya koymaktadır. Arıkan'la kitabını ve 28 Şubat sürecinde Arena programının nasıl bir rol üstlendiğini konuştuk.

Arena programı deneyimimiz var. Buradan başlayalım: Bu kitabı neden yazdınız?

Aslında ben bunu kitap olarak düşünmemiştim. Yüksek lisans tezi olarak yazmıştım. "Neden yüksek lisans tezi olarak bu konuyu seçtin?" diye sorarsanız, bunun çok fazla gerekçesi var. Öncelikle tezimde Arena programının çalıştığım dönemini incelemek istemiştim ama konuyu bir yerinden alanım olan halkla ilişkilerle ilişkilendirmek zorundaydım. Bu nedenle o dönemin propagan-

dayla, siyasi propagandayla olan ilişkisini incelemeye karar verdim. Malumunuz olduğu üzere o dönemdeki en önemli siyasi propaganda olayı 28 Şubat sürecinde yaşananlar.

O dönem eğer medya olmasaydı, medyanın desteği olmasaydı 28 Şubat da olmazdı. Medya, ya doğrudan, talepsiz destek verdi ya da destek vermeye zorlandı. Benim tezimde bununla ilgili tespitlerim, analizlerim var.

Arena'da çalışmaya başladığımda 22 yaşında bir iletişim fakültesi öğrencisiydim. Henüz çok genç ve tecrübesiz bir medya çalışanı olsam da, biraz da algı kanallarını açık birisiysen, içinde bulunduğun ortamda yaşananları hissediyorsun. Günlük telaşe içinde içinde olan bitenle doğrudan ilgilenmiyorsun, belki sorgulamıyorsun ama içinde bir iz bırakıyor yaşadıkların. Ama hem umursamazlık hem de ekonomik vs. nedenlerden ötürü sesini çıkarmıyorsun. Ayrıca çalıştığım program o günler için Türkiye'nin en önemli haber programlarından biri. Orada çalışmak çok "önemli"

bir durum. Bunu kaybetmekten korkuyorsun. Ayrıca itiraz etsen kimse zaten dinlemez. Açık söylemek gerekirse yine o yoğunluk, telaş, başka detler içinde yaşadığın dönemin farkına varamıyorsun.

Olan bitenin farkına ancak her şey bittikten sonra, sular durulduktan, taşlar yerli yerine oturduktan sonra varabiliyorsun. Zihninde bir sürü parçayı birleştirince anlıyorsun o dönemde neler yaptığını, nelerin, ne için yapılmış olabileceğini.

Ayrıca şöyle bir durum da var. Ben çok zor bir iş olmasına, insandan çok fazla şeyler alıp götürmesine rağmen yaptığım işi çok seviyordum. Böyle bir ilgiyle yaptığın işteki bazı sorunları sorgulamıyorsun. Türkiye'nin en tanınmış, en çok izlenen programında çalışıyor olmak duygusu sana bir yerde yetiyor.

Ama 28 Şubat sürecinin genel olarak Türk haberciliğine, özel olarak Türk televizyon haberciliğine ve Arena'ya yaptıkları beni ve benimki gibi birçok arkadaşımı sevdiğimiz işi yapmaktan alkoydu. Kesaca biraz da içimde, haklı mıyım-haksız mıyım bilmiyorum ama, şu anda yapmak istediğim o işi yapamıyor olmanın vermiş olduğu kızgınlık durumu da var. Çünkü Arena'nın en parlak zamanlarıydı o dönemler. Her ne kadar bugün sorgulasam da Arena'nın o günlerine yönelik bir özlem hâlâ içimde var.

Ama bu tezi ya da kitabı yazmamdaki asıl neden, bir kısmına şahit olduğum bir dönemi biraz olsun ortaya çıkarmaktı. Uzun yıllar, hem de Arena gibi teknik anlamda deneyimli bir yapıda

edindiğim tecrübeyi kullanarak, sokaktan geçen insanın çözemeyeceği bazı konuları ortaya çıkarmaktı. Çünkü bu ülkede, ve de dünyanın büyük bölümünde, yazılı olana bir şekilde ulaşabiliyor. Yazılı basında yer alan sonradan tetkik edilip irdelenebiliyor ama görsel basın için bu durum söz konusu değil. Televizyonlarda yapılanlar maalesef bir süre sonra unutulup gidiyor. Bu bir de vatandaşın olağanüstü unutmaya yeteneği ile birleşiyor. Bu yüzden herhalde, televizyonda kahraman olmak çok kolay. Yapılan kasıtlı ve kasıtsız yanlışlar zihinlerden bir süre sonra silinip gidiyor. Televizyon starlarının en başta oluşturduğu genel, olumlu imaj hep kamuoyunun aklında kalıyor. Biz de doğru dürüst görsel medya çözümlemesinin olmaması da buna imkan sağlıyor.

28 Şubat sürecinde yaşananların medyaya düşen kısmına ilişkin ortaya çıkarılması gereken bence çok fazla şey var. Bunlar biraz medyadaki arkadaşların önemsememelerinden, biraz da ne yaşadıklarının farkına varamamalarından dolayı ortaya çıkmıyor. Ayrıca etmek kavgası da, bunların ortaya çıkmamasındaki bir diğer etken. Ben de şu anda halen çalışıyor olsaydım, bu konularda biraz zor yazardım, onu biliyorum. Bu nedenle kimseyi neden yazmıyorlar diye sorgulamıyorum. Kesaca yaşadığım, farkına vardığım, başkalarının da bilmesini de istediğim bir dönemi, "yanlış" olduğunu düşündüğüm bir dönemi, medya eleştirisi bağlamında yazmak istedim. Akademik çalışma yapıyor olmak da bu anlamda fırsat verdi. Zaten dediğim gibi yazdıklarım-

la hiç kimsenin bilmediği sırları, kozmik odalardaki bilgileri, perde arkası itirafları ortaya çıkarmış değilim. Sadece bir bütün olarak bakıp analiz yapıyorum.

Peki bu kitabı yazdığınız için mutlu hissediyor musunuz? Omuzlarınızdan büyük bir yük kalktığını ya da?

"Mutlu hissetmek" abartılı bir ifade olur. Daha doğrusu bu kitabı yazdığım için mutlu hissetmek abartılı olur. Karşık duygular içindeyim. Çünkü bir yanda gerçekten severek, isteyerek çalıştım, teknik açılarından Türk televizyon haberciliğinde öncü olarak gördüğüm bir program var. Ki çok yoğun, yorgun günler geçirmeme rağmen, gençlik günlerimin en güzel anlarından çok şey vermeme rağmen özlediğim günleri ifade ediyor bu program.

Uğur Dündar için de aynı şeyler geçerli. Türkiye'nin en tanınmış televizyon habercisi ile dört yıl çalıştım. Her konuda birebir onunla aynı düşünmem zaten olanaklı. Kendisiyle aynı düşünce dünyasından değilimdir ama mesleki anlamda çok şey öğrendiğim birisi. Ayrıca, başkaları belki farklı düşünür ama günlük hayatta insanı olarak da, onun konumundaki pek çok insana göre iyi bir insandır Uğur Dündar. Programda çalıştığım sürede de, bittikten sonra da mühim şeyler olmasa da, iyiliklerini gördüm. Günlük hayatta çok zarif, kibar bir insan olduğunu düşünüyorum. Mesleki anlamda "sert" olduğuna, insafsız olduğuna dair hikayeler dinledim. Ama ben birlikte çalıştığım dört senede buna şahit olmadım. Ayrıca işine olan saygısı ve düş-

künlüğü de pek çok kişiye ders olacak niteliktedir. Gecenin saat üçünde kaset defrelerinin nasıl gittiğini kontrol etmeye geldiğini, televizyon startı olmasına rağmen gece sabaha kadar kamera ile birlikte haber için takip ettiği kişilerin kapısında nöbet tuttuğunu bilirim.

Ama öte yandan hem televizyon haberciliği anlamında hem de siyaseten, ülkem açısından yanlış olduğunu gördüğüm şeylere şahit oldum. Tahmin ettiklerim dışında bunu hangi saiklerle yaptığını bilmiyorum ama Uğur Dündar o dönemin güçlülerinden yana tavır aldı. 28 Şubat sürecini koordine edenlerle birlikte hareket edip, programı da ona göre biçimlendirdi. Muhtemelen, bunun büyük kısmını zorla değil de isteyerek yaptı. Yani dünya görüşüyle doğru orantılı olduğu için programındaki tercihlerini bu doğrultuda kullandı. Bunun yanlış olduğunu düşünüyorum. Böyle yaparak "kamu yararı" ilkesine göre hareket etmediğini düşünüyorum.

Bunu eleştirmeye kalkışırken bu iki duygunun yarattığı çelişkinin arasında kalmadığını söylersem yalan söylemiş olurum. Ama sonra sakin kafayla tekrar tekrar düşündüğümde bunun böyle olmayacağına kanaat getirdim. Nihayetinde bu bir eleştiri. Herkes eleştirilebilir, bu kişilere Uğur Dündar da dahil. Üstelik benim yaptığım ağır, mesnetsiz, haksız bir eleştiri değil. Gayet edepli, usturuplu, ince bir eleştiri. Başka konulara girmeden mesleki tercihlerine getirilmiş bir eleştiri. Uğur Dündar'ın böyle bir eleştiriye, olumlu anlamda söylüyo-

Nurgün Arkan

rum, hak ettiğini düşünüyorum. Kişisel saplantılara takılmadan yapılmış, yaptığı işler üzerinden eleştiri. Türkiye'de genelde eleştiri denince akla gelen "hakaret etme" çabasının dışında bir eleştiri. Hatta, şöyle söyleyeyim, ben zaman zaman kendimi bile daha ağır eleştiririm.

Bu konuya Uğur Dündar ile konuştunuz mu? Haberi var mıydı?

Hayır, maalesef konuşma imkanım olmadı. Çok uzun süredir yüzyüze görüşmedik. Sadece tezimin başlangıç aşamalarında Arena ekibinden arkadaşlarımdan o döneme ait yayın bantlarını istediğimde söylemiştim. Ama olumsuz yanıt almıştım. Yayınında bizzat çalıştığım bantlara ulaşamamıştım anlayacağınız. O dönem biraz bahsetmiştim tezden ama konunun bu aşamaya geleceğini, ben de bilmediğim için bahsedememiştim. Uğur Bey'in tezimin kitap olarak yayınlanacağından, kitap çıkana kadar da haberi olmadığını sanıyorum.

Çalışmanız kuramsal kısım ve bizzat Arena programını çözüm-

lediğiniz bölümlerden oluşmakta. Bu iki yönüyle kitabınız için, Latin ekolünün medyayı siyasal-ideolojik-kültürel kürenin bir parçası olarak ele alan anlayışıyla İngiliz medya eleştiri ekolünün önemli bir özelliği olarak öne çıkan daha somut, daha seçici ve inceleme alanı daha dar bir tahlil yöntemini birlikte kullanıyor denilebilir mi?

Genel değerlendirmelerim için Latin ekolu olarak nitelediğiniz ekolün söylediklerini dikkate almış olabilirim. Bunu yaparken bu amacı göden çalışmaların verilerini kaynak olarak kullandım. Aslında bu konuda çok da net değilim. Çok sistematik bir medya yapısının, adeta bir merkezden yönetilen ve çok yerli idare edebilen bir medya yapısının, "komplo" teorilerine çok açık bir açıklama olduğunu düşünüyorum. Burada da, ekonomi için söylenen "görünmeyen el"e benzer bir elin her şeyi kontrol edip, yönlendirdiği gibi ucu açık, tartışılır bir açıklamanın yeterli olmadığını, hatta -daha da ileri gideyim- çok ısrarcı olunursa bu anlayışın, medyanın gerçekçi eleştirisini geçersiz kılacağını düşünüyorum.

Eğer kıta Avrupasına ait anlayışla yapılırsa medya analizlerinin daha da geçerli olacağını düşünüyorum. Her medya yapılanması, uygulaması özelinde yapılacak ayrıntılı analiz, bir şeyleri izah etmek açısından daha geçerli olacak gibi geliyor. Günümüz medya anlayışının aslında böyle analiz edilirse daha başarılı olacağını sanıyorum. İngiliz ekolünün şöyle bir riski var: Bu şekilde davranıldığında doğrudan bir şeyleri kar-

şına alıyorsun. Bunun bir tehlikesi var. Ayrıca daha titiz ve dayanıklı çalışılması gerekiyor. Genel yaklaşımda çok kolay genellemelerle pek çok şeyi ifade edebilirsiniz. Ama sonradan dönüp bakınca çok mesnetsiz duruyor eleştirinin bu çeşidi. Herhangi bir şeyi analiz edip, ayrıntıya inip, genelleme-yi okuyucuya bırakmak bence en mantıklısı.

Uğur Dündar ve programı Arena'nın genel olarak resmi ideolojik görüş doğrultusunda bir bakış açısı var. Bu bakış açısı 28 Şubat sürecinde nasıl bir işlev gördü?

Resmi görüş doğrultusunda bir fikre sahip olmasında ve programın böyle şekillendirilmesinde bir mahsur yok. Bu bir tercih meselesi. Ama resmi ideolojik görüş taraftarlığının, taraf-sızlık olarak algılanmasına çalışılmasında bence problem var. Resmi ideolojik görüşün sorunsuz olması gerekiyor bence savunulması için. Ama Türkiye'de resmi ideolojik görüşün, kendilerini mutsuz hissetmesine neden olan topluluklar var olduğu sürece, bu ülkede herkesin mutlu, mesut

olmasını sağladığını iddia etmek güç. Yani resmi ideolojik görüşün benimsenmesinde bir sıkıntı yok, sorumlu bir resmi ideolojik görüşün benimsenmesi ve bunun propaganda-sının yapılmasında sorun olduğunu düşünüyorum. Gerçi insanın, "resmi ideolojik görüş" olunca şartlı refleksle bir karşıtlık oluşturması geliyor niyeysen. O ayrı bir tartışmanın konusu.

Uğur Dündar'ın resmi ideolojik görüşle doğru orantılı bakış açısı, bu resmi ideolojinin temel dayanağı Türkiye'de Silahlı Kuvvetler olduğu için, onlara destek verici bir misyon edinmiştir. Yaptığı haberleri "talimatlarla" yaptığına ilişkin elimizde bir delil yok ama o dönemde yapılan haberlere baktığımızda bu TSK ile paralel doğrultuda bir yayın anlayışı olduğu ortaya çıkıyor. Yayınlarını o dönemin konjonktürüne uygun kaygılarla yaptığı belli oluyor. Bunu yaparken kendine has yöntemlerle taraf-sız ve sorumlu yayıncılık anlayışıyla yaptığı izlenimini vermeye çalışıyor. Ama vermek istediği bu izlenimle haberlerdeki agresif tavır fazla fazla çelişiyor. Uğur Dündar'ı hem televizyonda hem de radyoda vs. hâli takip ediyorum. O dönem ki sert üslupla olmasa da bugün de benzer doğrultuda bir yayın anlayışını sürdürüyor.

Merkezi medya-siyaset, daha açıkçası, büyük medya sermayesi ile siyasal iktidar ilişkisinin meslek kurallarını zorlar duruma gelmesi darbe dönemlerinde daha da belirginleşiyor diyebilir miyiz?

Çalışmamda da belirttiğim gibi bunun Türkiye tarihinde çok fazla örneği zaten mevcut. Sedat Simavi'nin Emin Çölaşan'a söylediği bir söz var: "Basın için dünyada 'Beş büyük kuvvetten biridir... Dördüncü kuvvettir', derler. Bu söz, Türkiye için geçerli değil... Hâkimiyet, elbette 'Kayıtsız şart-sız milletindir'... O, başka... Ama birinci kuvvet, Türkiye'de ordu mu? Hayır... Basındır... İncinci, ordudur... Çünkü orduyu, ihtilal-lere basın hazırlar...". Bir basın efsanesi olarak değerlendirilen Simavi'nin söyledikleri bunun en önemli delili. Basının aslında güçlü ya da güçlü olmaya çalışan veya gücünü arttırmaya çalışan iktisadi yapıların bünyesinde yer alması, onları kendi güçlerine bir fayda olacak kişi ya da grupların yanında olmaya zorlar. Bunu tahmin etmek zor değil.

Türkiye'de de Silahlı Kuvvetler'in gücü dikkate alındığında, hele ki bu güç, darbe durumlarında "tek güç" haline dönüştüğü için, ekonomik yapı-

ya ilişmiş medya kuruluşlarının da darbecilerden yana olması şaşırtıcı değil. Bu durum darbe dönemlerinde sadece belki daha da belirginleşiyordur. Çünkü en azından o dönem için bu tavrın basın kuruluşlarına yaptığı katkı ya da Silahlı Kuvvetler'in karşısında olma durumunun kaybettirme ihtimali en net halini alıyor.

28 Şubat sürecinde de bu böyle olmuştur. Medya organları üzerinde, ki bunların bir kısmının sahipleri yurtdışında eğitim görmüş, yaşamış, oradaki mantığı özümsemişlerdir. Askerin basına alışkın olmadıkları için ilk başlarda kendilerince direnmişlerdir. Ama daha sonra Silahlı Kuvvetler'in en tepesinden telefonlarla, çeşitli görüşmelerle gelen tehditlerle sinmek durumunda kalmışlardır. Çevik Bir'in Erol Aksoy'a söyledikleri, Mehmet Altan'a yapılan tehditler ve belki de daha pek çok hiç bilmediğimiz var. Bir kısmı da ekonomik kayba uğramamak için her denileni kabul etmişlerdir.

Ama medya açısından en vahimi kanaatimce, olası darbeyi sırf menfaatleri öyle gerektirdiği için kışkırtan basın kuruluşlarıdır. Bunlar da bütün darbe dönemlerinde ve sonrasında net bir şekilde ortaya çıkıyor. Darbe anı ve sonrası bütünüyle değerlendirildiğinde böyle tavrı alanlar iyot gibi açığa çıkıyor.

İncelediğiniz dönem olan 1996-1997 yayın dönemi Arena programının diğer medya tarafından dikkate alındığından söz ediyorsunuz. 3 Ekim 1996 ile 12 Haziran 1997 arasındaki 30 bölümlük Arena diğer medya

organlarını hangi noktalarda etkiledi?

Bunu söylerken; Arena ve Uğur Dündar'ın gündem belirleme gücünü kast ettim. Dündar, zaten yöneticiliğini yaptığı Kanal D'yi tamamen, aynı gruptaki diğer medya organlarını da kısmen etkiliyordu. Ama geri kalan medya da Arena'nın, Kanal D haberin, Uğur Dündar'ın "gündem" diye yarattığının peşinden gidiyordu. O dönemde önemli gündem yaratılardan biri de Hürriyet gazetesiydi. Bu şekilde Türkiye'de hangi konuya hassasiyet gösterilecek ve ön plana çıkarılacak sorusunu cevabını belirliyorlardı.

Arena bugün bile pek yaklaşılmayan çok izlenme oranlarına sahip bir programdı. Hem ticari olarak onun haberlerini takip etmek hem de habercilik mantığına uymak kaçınılmazdı. Tabii buradaki, Hürriyet gazetesi ve diğer Doğan grubu yayın organlarının verdiği promosyonel desteği de unutmamak gerekiyor. Doğan grubu yayın organlarının birbirine verdiği destek bunların yayınlarının kıymetini artırmakta, daha çok duyulur hale getirirken, etkisini de artırmaktaydı.

Gazeteciliğin en önemli unsuru olan haberin üzerine gidiyorsunuz. Haberin arandaki siyasal-ideolojik-iktidar konularına değiniyorsunuz. 30 bölümdeki 14 haber içinde öne çıkan haberler hangileri?

Kanaatimce en öne çıkan haberler, Emire Ersoy Kalkancı'nın, Fadime Şahin'in, Ali Kalkancı'yla bağlantı kurulan haberin ve Flash TV'ye program yapan iki tiyatrocunun şarkı sözlerine Arena ekibi

tarafından çekilen klibin konu edildiği haberler olmuştur.

Peki bu ideolojikle karşı Arena'nın kendisini kamu hizmeti medyasının bir parçası olarak kodlayabilmesini mümkün kılan koşullar nedir?

Bunu sağlayan etkenlere ilişkin bir çözümlemeyi aslında kitapta yapıyorum. Bu, Uğur Dündar'ın 40 yıldır, büyük bir çabayla oluşturduğu imajının bir etkisidir kanaatimce. Dündar, kişisel imajına çok hassasiyet gösterir. Bu, adeta iş disiplininin bir parçasıdır. Bundan da konuşmalarında da sıkça bahseder. Çalışmamda bir kısmına yer veriyorum. Kendisini kamuoyuna çok iyi tanıtmıştır. Kişisel halkla ilişkilerini çok iyi yapmakta, bunun için ciddi çaba sarf etmektedir. Etrafında bir "güven" halesi oluşturmuştur. Bunu çok sistematik bir şekilde yapmıştır.

Bunu kınamak için söylemiyorum. Kendisini televizyonda güvenilir bir kişi olarak göstermeyi hedef seçmiş kişinin bu şekilde, sistematik bir imaj oluşturmaya anlaşılabir bir şey bence. Ama, günümüz koşullarında böyle bir imaj oluşturmak 20-30 sene öncekine göre daha zor. Artık her imajın aslında bir karışım-ımağın da olduğunun ortaya çıkması çok kolay. Bu nedenle Türkiye'nin ben bir kez daha bir "Uğur Dündar"la tanışacağımı zannetmiyorum. Koşullar artık bu derece ikon gazeteci/televizyoncu kimliği oluşturmaya mümkün değil.

Türkiye'de kamuoyu oluşturmak açısından TV'nin gücü belli...Uğur Dündar görsel ola-

arak yayımlanan Arena dışın-
da gazetede yazdığı yazılarda
bu süreçle ilişkin yazdıklarıyla
da tam bir iletişim laboratuva-
rı konumunda olduğunu ortaya
koymuş anlaşıldığı kadarıyla...
Dündar'ın Hürriyet gazetesinde-
ki yazıları ile Arena programı
arasında nasıl bir ortaklık var?

Uğur Dündar, programında
işlediği konularla paralel konular
yazılarında işliyor. Birbirini des-
tekleyen konuları kendisine seç-
erek yapıyor bunu. Kimi zaman
Arena'da yayımlamasının ya da
söylemesinin programa ve ima-
jına zarar vereceğini düşündüğü
konuları, yorum yapma özgürlü-
ğünü kullanarak köşesinde yazı-
yor. Hatta bunu yaparken zaman
zaman insafsız bir tutum izlediği
de oluyor. Alaycı, ironik bir dil
kullanmayı tercih ediyor.

Dönemin Sağlık Bakanı mer-
hum Yıldırım Aktuna'nın bir defi-
lede, belli ki özel çaba gösterilerek
çekilmiş fotoğrafının altına yaz-
dıkları bu katı tutumuna örnek
olarak gösterilebilir. O dönem,
yanılıyor olabilirim ama, Yıldırım
Aktuna ile arasında geçmişten
gelen bir tanışıklık olduğunu
da zannediyorum. Buna rağmen
Yıldırım Aktuna'ya yüklenmek-
ten çekinmemiştir. Bu baskılarla
istifa ettiğine dair elde delil yok
ama Aktuna 28 Şubat sürecinin
ilk istifa eden Bakanlarından oldu
bildiğiniz üzere.

Zaman zaman köşesinde yaz-
dığı bir yazının boşluklarını prog-
ramda dolduruyor, zaman zaman
da tam tersini yapıyor. Kısacası o
dönemde köşe ile program bir-
biri ile koordineli olarak, birbiri-
ni destekleyecek şekilde hareket
ediyor. Bu da Uğur Dündar'ın,

Memduh Özdemir'in söylediği
"korkutucu bir şekilde iz sürme",
"haberlerine konu olan insanlarla
sonuna kadar uğraşma" tespitini
tamamlayan bir durum.

*Arena programını tarafsız-
lık, nesnellik, profesyonellik gibi
özellikle medya eleştirisinde sık
geçen kavram ve olguların üz-
rinden okunmuşuzda ele aldığınız
bölümler özelinde neler söy-
lenebilir?*

Dündar, "sorumlu gazetecilik
anlayışımız gereği", karşı taraflara
da söz veriyormuş gibi görün-
me gibi tavırlarla programların
tarafsız, nesnel olduğu gibi
bir izlenim verme ihtiyacını da
gideriyor. O bölümlerde de açık
bir taraf olma durumu var ve
bazı unsurları kullanarak bu taraf
tutma durumunu telafi etme çaba-
ları seziliyor.

Ama ne yazık ki, 28 Şubat
süreci bu anlamda Arena ve Uğur
Dündar için kırılma noktası oldu.
Dündar'ın izleyici kitlesi daral-
masa da, ona kayıtsız şartsız inan-
an izleyicilerin sayısında büyük
azalma olmuştur. Uğur Dündar'ın
popülaritesi hâlâ izlenme oranla-
rını canlı tutuyor ama söyledik-
leri, yorumları 28 Şubat öncesine
göre daha sorgulanır hale gelmiş-
tir. Özellikle de siyasi konularda
inandırıcılık problemi artmıştır.
Ama doğrudan yolsuzluk konu-
larına, halkın sağlık sorunlarına,
gıda üretimindeki sorunlara eğil-
se, inandırıcılığında çok fazla bir
problem olmayacağını düşünüyö-
rum.

*1998'de hazırlanan Türkiye
Gazetecileri Hak ve Sorumluluk
Bildirgesi'nin 'Gazetecinin temel*

*görevleri ve ilkeleri' bölümün-
den yola çıkarak sorarsak darbe
dönemlerinde gazeteci, mesleğini
propagandacılıkla mı karıştırı-
yor?*

Bu sadece darbe dönemlerine
has bir durum değil. Gazeteci,
farkında olarak ya da olmayarak
hep propaganda ya da karşıt pro-
paganda yapar. Saf, yalın haber,
kamuoyunu bilgilendirmesi ile
karşılaşmak çok zor bir durum.

"Haber" bir güçtür ve çeşitli
kişiler ve kurumlar haberleri yön-
lendirmeyi çok sever. Bu nedenle
haberi çeşitli seviyelerde propa-
ganda olarak kullanmak isteyen-
ler her zaman olacaktır. Darbe
dönemleri bunun istisnası olabi-
lir! Çünkü o dönemlerde yapı-
lan bütün haberlerde propagan-
da olmak zorundadır. Aksi halde
haberci için çok sıkıntılı dönem-
ler başlayabilir. Bizim tarihimizde
bunun örnekleri var. Bizzat Uğur
Dündar bile ihtilal dönemlerinde
askerlerle sıkıntılar yaşadığından
bahsediyor.

*Peki bu program Amerikan
medyasının 80'lerden bu
yana yetkinleşerek kullandığı
'sophistique' (mükemmelleştiril-
miş, inceltilmiş), desinformation/
misinformation (haber çarpıtma/
haber gizleme) ve diğer propa-
ganda tekniklerini ne oranda
kullanıyor?*

Uğur Dündar'ın bilerek yalın
haber yayımlayacağını düşünmü-
yorum. Yani "desinformation"un
Arena'da bilinçli olarak yapıldı-
ğını zannetmiyorum. Konum
itibariyle programdaki herşeye
hakim degildim belki, bütün olan
biteni biliyor olmam imkansızdı
belki ama edindiğim izlenim bu.

Bir haber konusu ilk geldiğinde öncelikle doğru bilgilerden oluşup oluşmadığı araştırılır. Çalıştığım dönemden edindiğim izlenim bu. Zaten Uğur Dündar da; andıç, Şemdin Sakık'ın ifadeleri konusunda yayımlanan haberle ilgili olarak geçen sene yayımlanan bir Arena'daki sözleri ile bu konuda kaynakları tarafından yanlışlanmış olduğunu gösteriyor. Kitapta da yer alıyor bu kısım. Her ne kadar Genelkurmay'dan gelen bir bilginin doğruluğu teyid edilmeden yayımlanabileceği anlamı çıksa da buradaki yanlış yönlendirilmenin verdiği sıkıntı belirgin. Bu da, özellikle o dönemde Arena programının ilişki içinde olduğu unsurlar tarafından yönlendirmeye açık olmasından kaynaklanıyor.

Programdaki İlgili Bölüm:

"28 Şubat sürecinde, hatırlarsanız, Genelkurmay'dan bir açıklama yapılmıştı. Şemdin Sakık'ın ifadeleriyle ilgili bir açıklama yapılmıştı, Karargâh'tan gelen bir açıklama. Bunu yayımlayan gazeteciler "andıççı" gazeteciler oldular. Bu, bir kez yaşandı.

Şimdi Genelkurmay'ın yaptığı bir açıklamayı yayımlayıp yayımlamamak gazetecilik kriterleri içinde değerlendirilecek bir durumdur. Tabii ki yayımlanmaz."

Ancak haber gizleme ya da haberi yönlendirme konusunda, haber konularını tercih konusunda her habercinin elinde bir güç vardır. Tercih edilmeyen haberlerle de propaganda yapılabilir. Eğer ki Arena gibi etkili bir programın tercih etmediği konular, gündemde kalma şanslarını yitirirler.

“

Kendisini televizyonda güvenilir bir kişi olarak göstermeyi hedef seçmiş kişinin bu şekilde, sistematik bir imaj oluşturmaya anlaşılabilir bir şey bence. Ama, günümüz koşullarında böyle bir imaj oluşturmaya 20-30 sene önceki göre daha zor. Artık her imajın aslında bir karşı-imajının da olduğunu ortaya çıkması çok kolay. Bu nedenle Türkiye'nin ben bir kez daha bir "Uğur Dündar"la tanışacağını zannetmiyorum. Koşullar artık bu derece ikon gazeteci/televizyoncu kimliği oluşturmaya mümkün değil.

Tercih edilen gündemi belirleyen haber olacaktır.

Arena da o dönemde tercih ettiği haberlerle gündemi belirlemiştir. Yapılan haberlerde, bir kısmına çalışmamda dikkat çekiyorum, haberin taraflarına eşit davranılmaması gibi görünüp ama öyle davranılmaması konusunda bir çaba olduğunu düşünüyorum. Haberlerde izleyiciyi bir yöne doğru yönlendirip, etkileme çabası açık seziliyor. Sakin bir kafayla, bütün yönleri düşünülerek izlenince haberlerden bu ortaya çıkıyor. Sorulan sorulara verilen cevapların yetersizliğine rağmen yayımlandığını görünce bu ortaya çıkıyor. Soruya cevap, sorulan kişi değil de programın zorlamasıyla veriliyor. Buna haberlerin seyirciye yansıtılmasındaki tercih edilenlere ve edilmeyenlere bakarken, haberdeki hakları gözetilen ve gözetilmeyen taraflara bakarak çıkartıyorum. Haberlerin hassasiyet noktalarına dikkatle bakınca bu ortaya çıkıyor.

Uğur Dündar'ın "Türkiye'de televizyonculuğun en başından bu yana ekranda bulunması gibi

nedenlerle izleyici üzerindeki etkisi çok fazladır" diyorsunuz... Chomsky'nin Herman'la birlikte 1988'de yayımlanan medya eleştirisi klasığı 'Rıza Üretmek' yayımlandığından bugüne kadar, saptama ve öngörülerinin büyük bir kısmının zaman içinde ve somut olarak doğrulanmasına rağmen, gerek akademik gerekse profesyonel çevrelerde çok tartışılan bir kitap oldu, hâlâ da tartışılıyor. Bu eser üzerinden Arena'nın rıza üretip üretmediğini ya da ne kadar rıza üretebildiğini sorguladığımızda nasıl bir manzara ile karşılaşıyoruz?

Chomsky ile Herman'ın kitabında egemenlerin "rıza üretmek" amaçlı olarak medyayı kullanma çabası aktarılıyor. Arena da, dönemin egemenlerinin isteklerine yönelik rıza üretme çabasının, ya da en azından toplumdaki zihinsel engelleri ortadan kaldırma çabasının aracı olmuştur. Ama bunda başarılı olunmuş mudur? Bu sorunun cevabı tartışılır. Evet, kısa vadede başarılı olunmuştur ki, 28 Şubat sürecinin toplumsal olayları, ısk yakma-kapama eylemleri bunun göstergesi. Ama

sonradan 28 Şubat sürecindeki medyanın karşıtı oluşturulduğunda ortaya çıkanlar yavaş yavaş halkın bu konudaki düşüncelerini değiştirmiştir. Oyle ki, bence ikinci bir 28 Şubat girişimi olan 2007 mitingleri ile ulaşılmak istenen noktaya ulaşılamamıştır.

Türkiye'nin 28 Şubat sürecinden sonraki yaşadıklarına bakılırsa, o dönem yapılanlar kısa vadede etkili olmuş ama uzun vadede tersine etki etmiştir. "Rıza üretimi" çalışmasının faydasının çok çabuk çıkacağını düşünüyorum. Her etki, tepkisini ister istemez yaratıyor. O dönem medyadaki tek yanlışlığın önde gelenleri, bugünkü medya durumuna kızıyorlar ve "yandaş medya" gibi isimler takıyorlar. Bence, eğer kendi geçmişlerine bakarlarsa, buna hakları yok.

Çözümlemek, eleştirmek olumsuzluğu sergileyip, olumluya giden yolu gösteriyorsa özel bir anlam taşıyor ya... Uğur Dündar'ın sandığı Star TV Ana Haber Bülteni'ne 25 Mart 2009'da Ankara'dan komik olarak katılan ve Ankara Temsilcisi Murat Çelik'in sorularını yanıtlayan Necmettin Erbakan'ın 28 Şubat'la ilgili açıklamalarında bulunduğu sırada Uğur Dündar'ın aile acele başka bir habere geçtiğini belirtiyorsunuz. Bu bağlamda Postmodern darbe sonrasında özellikle ikibinli yıllardaki Uğur Dündar'ı nasıl görüyorsunuz?

Anlayış olarak çok fazla değişmiş görmüyorum. Düşünceleri konusunda tutarlılığını koruyor. Sadece artık olaylara daha temkinli bir dille yaklaşıyor. Ama duruşunda çok bir değişiklik yok. Sanırım bu temkinli davranma durumu-

nun nedeni de, hem 28 Şubat sürecinde kendisinin ve programının yaşadığı kırılmanın farkında olmasından hem de izleyicinin artık daha sorgulayarak izlediğini bilmesinden kaynaklanıyor.

Gazetecilerin kullanılmasında hatta kimi durumlarda adeta birer tetikçi durumuna düşürülmeleri onları da birer kurban haline dönüştürmüyor mu? Ayrıca haber adına yarı bir dansıklı dövüş durumu söz konusu değil mi?

Gazetecinin bunu hangi bilinçle yaptığını bağlı. Eğer gazeteci zaten bu durumu içselleştirerek yapıyorsa o kişi "kurban" durumuna dönüşmez. Zaten nihayetleki amacı bu. Böylesi bir durumda "bu kişiye artık gazeteci denilebilir mi?" sorusu sorulabilir. Ama gazeteci bir şekilde, çeşitli argümanlar kullanılarak -ekonomik, siyasi vs.- bunu yapmaya zorlanıyorsa, bunun iç hesaplaşmasını yaşadığı için kendisine karşı, zamanla inamırlılığını yitirdiği için kamuoyuna karşı göç durumda kalır. O zaman "kurban" nitelmesi doğru olabilir.

"Dansıklı dövüş" meselesine gelince, günümüzde haber zaten halkla ilişkiler amaçlı olarak kullanılan bir araç olduğu için, genellikle bu durum söz konusu. Haber genellikle pek çok denge gözetilerek yazıldığı için büyük oranda "dansıklı dövüş". Bundan tamamen yalıtılabilir mi? Hayır. Günümüz ekonomik sistemde, siyasi sistemde böyle bir durum söz konusu olamaz. Çünkü her şey bir şeylerin satışının artırılmasına yönelik olarak tasarlanıyor. Burada "satış" kelimesini sadece ticari anlamda kullanmıyorum.

Postmodern darbe sonrasında, bu darbe özelinde ikibinli yıllarda medyada dile getirilen özeleştirilerin bu anlamda doğru yönde bir iyileşme sağlamaya başlayacağını ya da başladığını sanabilir/varsayabilir miyiz?

Medya güçler savaşının bir unsuru olduğu için bunu çok zor görüyorum. Bu göç, bir dönem bir tarafın eline, diğer dönem diğer tarafın ya da tarafların eline geçiyor. O taraflar da medyayı bir şekilde kendi güçlerini sağlamlaştırmak için kullanıyorlar.

Buna bugünkü medya yapısını örnek vermek istiyorum. Eğer medya bugünkü yapısına kavuşmasaydı, ki hâlâ 28 Şubat sürecinde önemli olan medyanın ve gazetecilerin bir kısmının etkinliği devam ediyor, siyaset bugünkü gibi olabilir miydi? Hatta "siyaset" olabilir miydi?

Kanaatimce 2003'den sonra medya sahipliğindeki dengelerde yaşanan dönüşüm bugünü çok etkiledi. Yandaş medya/candaş medya iştelemelerine bakınca bu ortaya çıkıyor. Karşıdaki "yandaş" olarak nitelleyen de aslında "yandaş" olduğunu unutuyor. Kurulan yapının bir tarafında olduğunu göremiyor.

Şu andaki durumda baskın medya, kamuoyunu oluşturmaya hazır medya 28 Şubat'la kıyaslanamayacak kadar çoğulcu bir noktada. En azından bir denge kuruldu gibi. Bir taraf bir konuya olumsuz açılardan bakıyorsa, diğer taraf yazdıklarıyla bir nebze olsun dengeyi kuruyor. Ama "ideal" olan bu mudur? "ideal" olan kurulabilir mi? Onun çok zor olduğunu düşünüyorum.